

Науковий збірник «ВЕЛИКА ВОЛИНЬ»
Праці Житомирського науково-краєзнавчого
товариства дослідників Волині
Видається в Житомирі з 1902 року

Випуск 44

Національна спілка краєзнавців України
Управління культури і туризму Житомирської облдержадміністрації
Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині
Житомирський обласний краєзнавчий музей
Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

КРАЄЗНАВСТВО ТА МУЗЕЙНА СПРАВА В УКРАЇНІ

*Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції,
присвяченої 145-річчю
заснування Житомирського обласного краєзнавчого музею*

(27 – 29 жовтня 2010 року, м. Житомир)

Житомир
Видання М. Косенко
2010

УДК 069(477.421(063)
ББК 79.1(4Укр-4Жит)я43
К77

К77 Краєзнавство та музейна справа в Україні [Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції, присвяченої 145-річчю заснування Житомирського обласного краєзнавчого музею (27-29 жовтня 2010 року, м. Житомир)] / Голов. ред. М. Ю. Костриця. – Житомир: М. Косенко, 2010. – 544 с, іл. – (Науковий збірник «Велика Волинь». Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Вип. 44.)

ISBN 966-7390-25-X (Науковий збірник «Велика Волинь»)

ISBN 978-966-8123-75-7 (Вип. 44)

Черговий випуск містить матеріали всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції «Краєзнавство та музейна справа на Житомирщині», присвяченої 145-річчю заснування Житомирського обласного краєзнавчого музею, що відбулася 27-29 жовтня 2010 року в Житомирі.

Висвітлюються питання музеєзнавства, маловідомі віхи у розвитку музейної справи на теренах Великої Волині, розповідається про актуальні питання сучасного стану музейної справи.

Окремі розділи присвячені загальним питанням краєзнавства і біографіям видатних постатей України.

Розрахований на науковців, освітян, студентів, краєзнавців, широке коло читачів.

ББК 79.1(4Укр4Жит)я43

Друкується за рішенням вченої ради Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині (протокол № 2 від 25 травня 2010 року).

Головний редактор **М. Ю. Костриця**, доктор географічних наук, професор.

Редакційна колегія:

Баженов Л. В., доктор історичних наук, професор

Бейдик О. О., доктор географічних наук, професор.

Білоус П. В., доктор філологічних наук, професор.

Вітренко В. В.

Войцехівська І. Н., доктор історичних наук, професор.

Грузька Л. П. (заступник головного редактора).

Денисик Г. І., доктор географічних наук, професор.

Дмитрієнко М. Г., доктор історичних наук, старший науковий співробітник.

Доценко А. І., доктор географічних наук, професор

Єршов В. О., доктор філологічних наук, доцент.

Журко О. І., кандидат історичних наук, доцент.

Киричанський В. С., заслужений журналіст України.

Мицик Ю. А., доктор історичних наук, професор.

Савчук В. С., доктор історичних наук, професор.

Скавронський П. С.

Шевченко В. О., доктор географічних наук, професор.

Науковий редактор: **Тронько П. Т.**, доктор історичних наук, академік ПАН України, Герой України.

Рецензенти:

Жилук С. І., доктор історичних наук, професор Національного університету «Острозька академія»;

Шищенко П. Г., доктор географічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент ЛПН України, Заслужений діяч науки і техніки України.

ISBN 966-7390-25-X (Науковий збірник «Велика Волинь»)

ISBN 978-966-8123-75-7 (Вип. 44)

ЗМІСТ

ГРУЗЬКА Л. П., МАСЛОВА Н. І. ЖИТОМИРСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА ПОСТАТІ	3
--	---

МУЗЕЙНА СПРАВА В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ

КОСТРИЦЯ М. Ю. БІЛЯ ВИТОКІВ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ КРАЮ.....	11
---	----

КУЦЕНКО В. І. МУЗЕЇ ЯК ОБЕРЕГИ ВІЧНОСТІ ТА ОСЕРЕДКИ ОСВІТИ Й ВИХОВАННЯ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	18
--	----

ПРИЩЕПА О. П. МУЗЕЙ У КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ РІВНОГО ПОЧАТКУ ХХ СТ....	24
--	----

ОБОЗНИЙ В. В., ОБОЗНИЙ А. В., ЗЕЛЕНСЬКА Б. В. ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН У ПОСІДНАНІЙ МУЗЕЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	28
---	----

БАБКОВА С. В., ОБОЗНИЙ В. В., КИРПА О. С. СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ ТА ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ.....	30
--	----

ГУДЗЕВИЧ А. В. МУЗЕЇ-САДИБИ ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ТА ПРИРОДНИЧЕ НАДБАННЯ СУЧАСНОСТІ.....	32
--	----

МОЗГОВА Л. А. ПРОФЕСІЯ – ХРАНИТЕЛЬ ВІЧНОСТІ.....	39
---	----

ГНЄДАШЕВ В. М. ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ЖИТОМИРСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ	
---	--

ТАНАНА Р. В. РОБОТА НАД КНИГАМИ ВРАЖЕНЬ - ОДНА ІЗ ФОРМ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ МУЗЕЙНОЇ РОБОТИ.....	52
--	----

МАКСИМЕНКО М. В., ШТУЛІНСЬКА О. В. МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ШКОЛИ	58
---	----

МАРТИНЮК М. В. МУЗЕЙ ОСВІТИ У БЕРДИЧЕВІ	66
--	----

СТОЛЯРОВА Г. В., СТОЛЯРОВ В. Д. ШКІЛЬНІ МУЗЕЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА СЛОБОЖАНЩИНІ	69
--	----

ВАСЯНОВИЧ О. О. НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ КРАВЧЕНКА НА КОРОСТЕНЩИНІ (за архівними матеріалами ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України).....	73
---	----

МАЛЬОВАНА Н. С. РОЛЬ ПЕРЕСУВНИХ ПРИРОДНИЧИХ ВИСТАВОК У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ	79
---	----

КОВТУН І. А., ЯКОВЛЄВА В. В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ (на прикладі ДУ «Музей коштовного і декоративного каміння»)	82
---	----

ДОБРОЧИНСЬКА В. А. ЮРІЙ ШУМОВСЬКИЙ - СПОДВИЖНИК МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ НА РІВНЕНЩИНІ В ОКУПАЦІЙНИЙ ПЕРІОД (1941-1944 рр.).....	90
--	----

КОЛЕНКО Г. О. ПАЛЕОНТОЛОГІЧНІ ЗРАЗКИ ТРЕТИННИХ ФЛОРОНОСНИХ ПІСКОВИКІВ В КОЛЕКЦІЇ МУЗЕЮ ПРИРОДИ	95
--	----

ВЕСЕЛЬСЬКИЙ М. Ф. ФОНД РАРИТЕТІВ ОРНІТОЛОГІЧНОЇ КОЛЕКЦІЇ ВІДДІЛУ ПРИРОДИ ЖИТОМИРСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ	101
---	-----

ВОВНІЮК Л. І., МІТУРИЧ Г. Д., ЦИЦЮРА В. К. КАТАЛОГ ОРНІТОЛОГІЧНОЇ КОЛЕКЦІЇ В. І. БРУХОВСЬКОГО В МУЗЕЇ ПРИРОДИ ЖИТОМИРА.....	109
---	-----

САЧУК М. В. ГЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ ЖИТОМИРСЬКОГО ОБЛАСНОГО ЦЕНТРУ ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА -ПОЧАТКОВА ЛАНКА ГЕОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....	119
--	-----

ГРИГОРСЬКА А. П. ЕСТАФЕТА ПОКОЛІНЬ	122
---	-----

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРАЄЗНАВСТВА

О. Юр'їй МИЦІК, ТАРАСЕНКО І. Ю. ПРО ІНСТИТУТ ДЛЯ ГЛУХОНІМИХ НА ЖИТОМИРЩИНІ НА ПОЧАТКУ ХІХ СТ.	126
--	-----

О. Юр'їй МИЦІК З НОВИХ ДЖЕРЕЛ ПРО ПОЧАТОК НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 1648-1658 рр. НА ЖИТОМИРЩИНІ	127
---	-----

САВИЦЬКИЙ І. Л. ШЛЯХЕТСЬКІ КРИВДИ НА АНДРУШІВЩИНІ. ПОЧАТОК ХVІІ СТОЛІТТЯ	131
--	-----

ЄРШОВ В. О. КРЕМЕНЕЦЬ – МЕЖИРІЧЧЯ КОРЕЦЬКЕ. «СХІД – ЗАХІД». «СВІЙ – ЧУЖИЙ».....	137
---	-----

РОЖКО В. Є. ВОЛИНСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ: ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ	148
---	-----

КОКУС В. В. ВНЕСОК КРАЄЗНАВЦІВ СХІДНОЇ ВОЛИНИ У РОЗВИТОК ГЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ РЕГІОНУ В 1920-х РОКАХ	159
---	-----

СМІРНОВ І. Г. СТРАТЕГІЧНИЙ ЛОПСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	164
---	-----

СМІРНОВ І. Г. ЛОГІСТИКА МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТУРИСТОПОТОКІВ В УКРАЇНІ	180
---	-----

ТАРАБУКІН О. О. ВНЕСОК С. С. ГАМЧЕНКА У ВИВЧЕННЯ СТАРОВИННИХ КЛАДОВИЩ І КАМ'ЯНИХ ХРЕСТІВ СХІДНОЇ ВОЛИНИ	195
---	-----

ТАРАБУКІН О. О., ІГРУНІНА С. О. НОВІ МАТЕРІАЛИ ДО АРХЕОЛОГІЧНОЇ КАРТИ ЖИТОМИРЩИНИ (за матеріалами розвідок 2009 р.).....	207
--	-----

РОДІЧЕВА О. В. ЖИТОМИРСЬКІ ПАРТИЗАНСЬКІ ФОРМУВАННЯ В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ (1941-1945 рр.)	218
---	-----

ТИМОШЕНКО В. І. ВІД ГРОМАДСЬКОЇ ОПІКИ ДО СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ	228
--	-----

ТИМОШЕНКО В. І. У ЛЕЩАТАХ ДВОГЛАВОГО ОРЛА (Овруцька околична шляхта в ХІХ— на початку ХХ ст.).....	235
--	-----

Войтюк О. П. ФОРТЕЦІ НАД ГОРИННЮ В ХУ-ХУП СТ.	243
---	-----

ЧЕКУРКОВ В. С. АРХЕОЛОГІЧНІ ДЖЕРЕЛА ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ м. ОСТРОГА ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ 2004 р.....	251
---	-----

КУЗЬМУК О. О., СКАВРОНСЬКИЙ П. С. ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМА НА УРОКАХ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ	257
--	-----

ВІТРЕНКО В. В. ШЛЯХАМИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ: ВИХОВНІ МОЖЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНИХ СТЕЖОК КРАЮ	261
--	-----

ТРИГУБ І. Л. УПА НА ЖИТОМИРЩИНІ В СВІТЛІ ПАРТІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ.....	267
КОГАН Л. У ЛИПНІ СОРОК ПЕРШОГО.....	278
ВАХОВСЬКИЙ В. С. ІСТОРІЯ НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКОГО МАШИНОБУДІВНОГО ЗАВОДУ.....	282
ПОВОРОЗНЮК К. В. ДАВНЬОРУСЬКА АРХЕОЛОГІЯ ВОЛИНСЬКОЇ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ НАУКОВЦІВ 60-90-х РОКІВ ХХ ст.....	291
КОРЧЕВНА І. В. ПТАХИ ЧЕРВОНОЇ КНИГИ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ПОЛІССЯ	296
ЖУРАВСЬКА Л.І. ГРИБИ - ЇЖА І ЛІКИ ПОЛІЩУКІВ	301
КОСЕНКО В. В. СТОЛИЧНА РОСІЙСЬКА ПРЕСА ПРО ЖИТОМИР І ВОЛИНСЬКУ ГУБЕРНІЮ (1901-1910 рр.).....	309

ПОСТАТІ УКРАЇНИ ІІ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ

МОЗДІР В. В. ІВАН ОГІЄНКО - ПОБУДНИК ЧЕРВОНОХРЕСНОГО РУХУ НА ПОДІЛЛІ (1919-1920 роки)	327
ТАРАСЕНКО І.Ю. АРХІВНИЙ ФОНД ЛАРИСИ ПИСЬМЕННОЇ.....	333
ЦИЦЮРА В. К. ФЕНОМЕН СІМ'І БРУХОВСЬКИХ (До 120-річчя від дня народження Всеволода Ілліча Бруховського)....	336
ТИМІРЯЄВ Е. Р. И. С. РАУЗЕ: ТРИЖДЫ АРЕСТОВАННЫЙ	348

СТУПАК Ф. Я. АКАДЕМІК Є. Г. ГОНЧАРУК	352
ГОЦЬ Я.Н. «МИНАЄ ЧАС НАД МОЄЮ ГОЛОВОЮ...».....	356
РЕВА Л. Г. УРОДЖЕНЕЦЬ ЖИТОМИРЩИНИ ІВАН ІВАНОВИЧ ОГІЄНКО ТА ЙОГО ТВОРЧА СПАДЩИНА.....	385
СКОРУЛЬСЬКА Р.М. «...НА РОЗІ КИЇВСЬКОЇ І МОСКОВСЬКОЇ...».....	395
КОЗЕЛЬСЬКИЙ Я. Д. М. КАРАНСЬКА ЯК ПАРОСТЬ ВИНОГРАДНОЇ ЛОЗИ ПЛЕКАЛА УКРАЇНСЬКУ МОВУ.....	404
Тіточко М. Г. ДО НАУКОВИХ ЗАЦІКАВЛЕНЬ В. Я. ГНАТЮКА: ЛИСТ В. Г. ЦУРАТОВІ.....	412
ЛІСОВСЬКИЙ Б. В. ТВОРЕЦЬ КАЗКОВОЇ КРАЇНИ.....	415
КАНДИБА Ю. І. ВЧЕНИЙ-ГЕОГРАФ З ПОЛІССЯ	423
ТРЕМБИЦЬКИЙ А. М. З ІСТОРІЇ СПІВПРАЦІ С. С. ГАМЧЕНКА ТА Є. Й. СІЦІНСЬКОГО НА НИВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	425
ЛУКУЦ Ю. М. ВАЛЕНТИН МОЦНИЙ - ЗАСНОВНИК СУЧАСНОЇ ШКОЛИ ЦИРКОВОГО МИСТЕЦТВА В БЕРДИЧЕВІ.....	437
МОРОЗ В. Д. В. Г. КОРОЛЕНКО ПРО АМЕРИКУ	444
ЛАНЧУК Н. В. АРХІВ РОДИНИ ДЕМІДОВИХ У ЗІБРАННІ ЖИТОМИРСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАСЗНАВЧОГО МУЗЕЮ	446

ЗАВАЛЬНИК К. В., СТЕЦЮК Т. В.

ОСЯЯНИЙ ВИЩОЮ МУДРІСТЮ:
ЦЕРКОВНИЙ І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ
МОДЕСТ (ДАНИЛО СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ) 450

ШИЛОВА Л. Г.

ВИДАТНИЙ МАНДРІВНИК, ХУДОЖНИК, ПИСЬМЕННИК
ФЕДІР КОНЮХОВ 456

ГОРОБЧУКА П.

ВОЛОДИМИР СОЛОДКИЙ - ФОТОЖУРНАЛІСТ, ЛІТОПИСЕЦЬ
БЕРДИЧІВСЬКОГО КРАЮ 462

БЕДЬ М. М., СКАВРОНСЬКИЙ П. С.

П. І. УСТИМЕНКО: ПОВЕРНУТЕ ІМ'Я 464

СИНЧУК В. Я.

ЗПИСТОЛЯРНОЕ НАСЛЕДИЕ
КРАЕВЕДА Ф. Б. ПАШКОВСКОГО 466

СКАВРОНСЬКИЙ П. С.

ІВАНОВЕ ПОЛЕ ПІД РАДОМИШЛЕМ,
НА ЖИТОМИРЩИНІ 470

ВІТРЕНКО В. В.

ВІН СЛУЖИВ НА БЛАГО ЛЮДЯМ
(До 75-х роковин О. Ф. Проценка) 484

ІГРУНІНА С. О.

МЕЦЕНАТ З КРИВОГО
(До 100-річчя з дня смерті
Йосипа В'ячеславовича Юркевича) 492

ВІТРЕНКО В. В.

ВІРНИСТЬ ВЧИТЕЛЬСЬКОМУ ОБОВ'ЯЗКОВІ
(До 125-річного ювілею заслуженого вчителя України
Р. Я. Герасимчука) 496

ГРУЗСЬКА Л. П., КОСТРИЦЯ М. Ю.

ВИДАТНИЙ АРХЕОЛОГ
(До 80-річчя І. С. Винокура) 502

БІБЛОГРАФІЯ

ТАРАБУКІН О. О.

ЖИТОМИРЩИНА ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСИ X-XIII ст.:
БІБЛОГРАФІЯ (1895 - 2008) 507

НА КНИЖКОВУ ПОЛІЦІЮ

КОЛОТЬ І. С.

ПРАВОБЕРЕЖЖЯ У ПРОСТОРІ І ЧАСІ 515

ЛОНСЬКИЙ В.

КРАЄЗНАВЧІ НОВИНКИ 518

ЮВІЛЕЇ

В. В. КОСЕНКО, М. Ю. КОСТРИЦЯ

ЛЮДИНА ВИСОКОЇ ПРОБИ
(До 70-річчя В. С. Киричанського) 525

М. Ю. КОСТРИЦЯ

ВІДКРИВАЧ ТАЄМНИЦЬ МИНУЛОГО
(До 60-річчя отця Юрія Мицика) 528

ПАМ'ЯТАЄМО

КОСТРИЦЯ М. Ю.

СОВІСТЬ НАЦІЇ.

ПАМ'ЯТІ СВГЕНА КОНЦЕВИЧА (1935-2010) 531

НА КНИЖКОВУ ПОЛИЦЮ

І.Є. КОПОТЬ

(м. Житомир)

ПРАВОБЕРЕЖЖЯ У ПРОСТОРІ І ЧАСІ

Єршов В. Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму: Монографія. – Житомир: Полісся, 2010. – 454 с. (35 др. арк.).

29 червня 2010 року в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка відомий український вчений-полоніст, житомирянин, Володимир Олегович Єршов блискуче захистив докторську дисертацію, на перший погляд, на суто філологічну тему: «Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму: еволюція, проблематика, поетика». Однак, як це буває з дослідженнями справжньої наукової ваги, ця робота набула значення не лише для тієї галузі знання, в межах якої вона створювалась, а й для інших наук. Дисертаційне дослідження, що має чітко визначену спеціальність, точно окреслене коло проблем і завдань, а також об'єкт та предмет дослідження, репрезентувало методологічні підходи, що можуть бути застосовані й в інших гуманітарних дисциплінах, серед таких: проблема національної приналежності явищ культурного пограниччя та міжкультурна комунікація; місце регіональних культур в загальнонаціональній та світовій; формування особистості та світобачення митця в полікультурному просторі.

Виконане В. Єршовим дослідження, результати якого викладені в п'ятдесяти публікаціях, серед яких дві монографії, надає нових вимірів для розвитку культурології, мистецтвознавства, музикознавства, не кажучи вже про регіональне літературознавство.

Монографія «Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму» (Житомир: Полісся, 2010), що стала основою тексту дисертаційного дослідження – об'ємна книга обсягом чотириста п'ятдесят сторінок – захоплює читача вже з перших рядків: «Сучасна українська література й літературознавство характеризує стан національної свідомості й культури, виступаючи активним чинником процесу суспільних трансформацій» (с. 7). Дійсно, протягом кількох століть національну інтелігенцію найбільше бентежило і бентежить зараз саме таке завдання: вплинути на суспільну свідомість таким чином, аби позбавити самих себе «комплексу меншовартості», провінційності, другорядності порівняно з інши-

ми європейськими народами і культурами. Довести значущість власних культурних досягнень має матеріал дисертаційного дослідження – мемуаристика «українсько-польського пограниччя доби романтизму, розвиток якої було зумовлено загальноєвропейськими художньо-естетичними тенденціями та епохою важливих соціальних, політичних і культурних змін на теренах Правобережжя, як лімінального простору» (с. 7). Отож, як переконливо доводить автор, культура Правобережжя є невід'ємною складовою загальноєвропейських процесів і має бути розглянута в єдності з ними. Ч Великий інтерес для науковців представляє розділ *Ad fontes*, в якому подається огляд наукової літератури вітчизняних та зарубіжних вчених з питань теорії мемуарного жанру, історії української полоністики. Зі щирою гордістю дізнаємося, що на початку ХХ століття Житомир дав науці двох впливових дослідників польської літератури – Костянтина Храчевича та Мартина Корчинського, а в 30-ті роки – Володимира Гнатюка, якого за заняття полоністкою було позбавлено волі на десять років; що в історії європейської культури ХХ століття існувало унікальне явище – «Товариство Киян» у Лондоні, члени якого – вихідці з Правобережної України – поставили собі за мету «збереження й вивчення правобережної культури» (с. 18).

Наступні розділи книги поглиблюють відчуття спілкування з автором книги на теми, не просто глибоко ним опановані й усвідомлені, а й емоційно пережиті. Тому кожна сторінка досить складного наукового тексту сприймається як нарація мудрого вченого, який знає, якими стежками він поведе свого співбесідника, аби той часом не «заблукав» і не розгубився на тернистому шляху справжньої науки.

Великий розділ «Генезис мемуаристики українсько-польського пограниччя доби романтизму» окреслює географічні та хронологічні межі дослідження. Всебічно й ґрунтовно вивчає В. Єршов тлумачення визначень «Креси», «Південно-Західний край», «Правобережжя», «Україна» з посиланнями на словники, філологічні праці, літературні твори. В результаті перед читачем вибудовується поняття «літературний регіон» і з'ясовується, що «перші моделі літературного регіону з'явилися на переломі епох просвітництва й романтизму, коли в Європі, як опозиція класичній давньогрецькій та давньоримській історії літератур, почали створюватись національні історії» (с. 48). Тобто, література Правобережжя формувалася одночасно з іншими європейськими регіональними літературами. Інша справа, що, як зазначає В. Єршов, «сьогодні немає аналогів узагальнених і комплексних історій регіональних літератур, власне, як і національних літератур» (с. 49). Однак написана В. Єршовим історія мемуаристичної літератури Правобережжя доби романтизму, як частина комплексної історії літератури регіону – надихаючий приклад для майбутніх наукових досліджень.

Враження вичерпності складає створений В. Єршовим канон авторів і текстів мемуарів. Однак десятки імен і назв – це не просто перелік усього,

що написано і має відношення до нашого краю. Серед критеріїв «створення нового канону польськомовної мемуаристики правобережжя, які вміщувались би в межі його хронотопу, непорушним залишається критерій естетичності твору, вартість якого перевірена часом» (с. 65). Отже і сьогоднішній читач, і майбутній дослідник можуть покластися на вибір автора – його науковий досвід, і художній смак не схилять.

Не менш всеохоплюючим вбачається розгляд жанрового розмаїття правобережної мемуаристики: риторичні жанри, мемуари-спогади, романтичні подорожі та щоденники забарвлені емоційними враженнями від подій, що відбулися саме тут, на цих теренах. Тому читання як книги В. Єршова, так і (в міру можливості) тих текстів, які він аналізує, справляє враження подорожі «машиною часу», коли пізнаєш в незнайомому знайоме, відчуваючи й плінність часу і диво зупиненої миттєвості.

Рустикальний ландшафт Правобережжя та його урбаністичний простір, проблема тлумачення і документальної правдивості факту, поєднані з особливістю особистісного сприйняття, життєвих реалій авторами мемуарів – складають зміст центральних розділів книги. Заздрю читачеві, який ще не читав монографії – у нього попереду диво відкриттів, які щедро розкидані мало не на кожній сторінці.

Переконана, що монографія В. Єршова викличе ще чимало відгуків, які зроблять як колеги автора – філологи, так інші фахівці. Я ж, оскільки є музикознавцем, дозволю собі вказати на шляхи, які, можливо, сам того не сподіваючись, проклав В. Єршов для вітчизняної музичної науки.

Музикознавство як галузь наукового знання не зробило такого внеску до скарбниці фундаментальних методів та категорій, як, скажімо, історія або філологія. До того ж вчених-музикознавців значно менше, ніж їх колеги – представників інших галузей гуманітарного знання. Цим, не в останню чергу, пояснюється невивченість багатьох нагальних проблем вітчизняної музичної культури.

Хоча в своїй роботі В. Єршов спеціально не торкається питань ролі та значення музики в мемуаристичній літературі Правобережної України доби романтизму, відомості про видатних музикантів (до прикладу, перебування А. Каталани в Кременці, А. Контського в Житомирі), а також введені ним до наукового обігу принципи таксономії, канони авторів і текстів дають можливість музикознавцю прочитати та дослідити мемуаристику з погляду функціонування музики в тогочасному суспільстві.

Ще одним вагомим внеском до методології історичного музикознавства є обґрунтування хронологічних меж романтизму на Правобережжі, а саме: 1820-1860 роки. Цей період відзначений найбільш яскравими здобутками музичного романтизму в Європі. І хоча про існування в цей час повноцінної в художньому відношенні композиторської школи на Правобережжі не йдеться, окремі музичні твори репрезентують високий художній рівень і можуть бути віднесені саме до романтичного стилю. До таких тво-

рів належить віднайдений В. Єршовим та наданий у розпорядження автора цих рядків сонет «Jeden z obu. Sonet wioski z nad brzegu Teterowa» К. Любомирського на вірші Г. Олізара. Інтонційно-семантичний аналіз музичної мови твору переконливо свідчить про знайомство К. Любомирського з творчістю європейських композиторів-романтиків, зокрема, з оперними творами Белліні і Доніцетті, які творили в Парижі в період Великої еміграції. Разом з тим, цей твір є унікальним зразком музичного втілення часопростору Правобережжя, про що свідчить підзаголовок «Сонет з берегів Тетерева».

Отже, йдучи шляхом, проторованим В. Єршовим, українські музикознавці мають можливість розгорнути власні пошуки в цій царині.

Таким чином, виконане В. Єршовим дослідження польської мемуаристичної літератури Правобережної України доби романтизму є вагомим внеском не тільки до філології. Запропоновані автором фундаментальні методологічні засади дослідження мемуаристичної літератури можуть бути екстрапольовані на інші явища регіональної культури означеного історичного періоду.

Враховуючи, що процеси розвитку музичної культури відбувалися за тих самих історичних умов, що й розвиток літератури, висновки, зроблені автором дисертаційного дослідження, створюють підґрунтя для формування нового погляду на історію вітчизняної музики. Окрім того, уведена автором до наукового обігу та проаналізована мемуаристична література, може стати цінним джерелом знань про побутування музики на Правобережжі України за доби романтизму, тобто за часів, про які в історії української музики майже нічого не відомо.

Володимир Олегович Єршов зробив внесок не тільки у вивчення окресленої ним у роботі проблематики, а й запропонував методологію, яка може бути застосована в інших гуманітарних науках, зокрема, в усіх галузях краєзнавства.